

Sveriges Arkitekter
Swedish Association
of Architects

Storgatan 41
Box 5027, SE-102 41
Stockholm, Sweden
Tel +46(0)8 505 577 00
Fax +46(0)8 505 577 05
kansli@arkitekt.se
www.arkitekt.se

Sveriges Arkitekter
Swedish Association
of Architects

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm 2016-02-16

Remissvar på betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö

Dnr: Ku2015/02481/KL

Sveriges Arkitekters arbetsgrupp för arkitektur i skolan, ARKiS (remissinstans 248), har tagit del av remissmaterialet, SOU 2015:88, Gestaltad livsmiljö. Vi har bjudit in till diskussion om Gestaltad livsmiljö till vårt nätverk av arkitekter, lärare, miljöpsykologer och arkitekturpedagoger m.fl. vid två tillfällen, 22 oktober 2015 i Stockholm och 5 november 2015 i Göteborg.

Vi är positiva till en ny arkitektur-, form- och designpolitik som bättre speglar samtiden än den nuvarande handlingsplanen *Framtidsformer* från 1998.

Vi vill påpeka att det finns en stark koppling mellan *Gestaltad livsmiljö*, och Boverkets och Moviums Vägledning och Allmänna råd för barns utemiljö i anknytning till skolor och förskolor, *Gör plats för barn och unga!* publicerad i maj 2015.

Barnkonventionen

Kopplingen till barnkonventionen behöver förtydligas och förstärkas, även om texten tar som en självklarhet att barnrättsperspektivet ska tydligare föras in i samhällsplaneringen.

Man talar om att det inkluderande samhället ska ta hänsyn till alla invånares olika perspektiv och erfarenheter. Vi vill påminna om alla de artiklar som behandlar barnens livsmiljö.

Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde, ingen får diskrimineras.

Artikel 3 anger att det är barnets bästa som ska styra alla beslut om barnet.

Artikel 4 Barnkonventionens dignitet i samhällsutvecklingen förtydligas genom artikel 4 som slår fast statens skyldighet att till det yttersta av sina resurser tillgodose barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter.

Artikel 6 slår fast alla barns rätt till överlevnad, liv och utveckling.

Artikel 12 handlar om barns och ungas rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem. Barn och unga har stor kunskap om platserna där de brukar vistas och vet vad det är som gör att dessa platser fungerar.

Artikel 23 berör barn med funktionsnedsättning och rätten att aktivt kunna delta i samhället för att främja självförtroende och kunna leva ett fullvärdigt liv.

Artikel 31 handlar om barnets rätt till lek, vila, fritid samt att delta i det kulturella och konstnärliga livet

Vi tycker det är bra att utredningen lyfter fram artikel 12 om barns rätt att uttrycka sin åsikt. Att få möjlighet att i skolundervisningen lära sig mer om sin miljö och hur den kan påverkas, ser vi i ARKiS som en grundbult. För den gestaltade livsmiljön är artikel 31 - om alla barns rätt till lek, vila och fritid samt rätten att delta i det kulturella och konstnärliga livet – minst lika viktig.

Barnens livsmiljö

Barnens livsmiljö; uppväxtmiljö, boendemiljö, lekmiljö och skolmiljö – gestaltad, utformad och byggd av oss vuxna är betydelsefull i ett hållbart samhälle. Det behövs olika strategier för stadens utveckling och landsbygdens.

Folkhälsoperspektivet är mycket viktigt, de små barnen är extra sårbara för buller, luftföroreningar och trafikfaror. Barnen behöver utemiljöer där de kan röra sig fritt, tillgängliga och hälsosamma med grönska och stimulerande lekmöjligheter. Det är angeläget att planeringen utformas så att miljön är bra för alla så att barnen inte isoleras i begränsade "barnmiljöer".

Man kan ha anledning att vara orolig mot bakgrund av nutidens planering i trängda lägen. Barns rätt till lek trängs undan i konkurrens med andra nyttor. Den försiktiga rekommendation som Boverket gjorde i sin vägledning för barns utemiljö vid skolor och förskolor på 30 kvm friyta per barn kan i verkligheten numera bli 3 kvm friyta per barn. Ofta t.o.m. på takytor! Inga barn har fått vara med och uttala sig om eller testa och utvärdera sådana "frytor".

Forskning kring vad minimala utsläppsgårdar vid förskolor innebär och forskning allmänt kring barn och ungas livsmiljö är något som vi önskar att forskningsfinansierare och universitet och högskolor satsar på.

Vi föreslår specifika uppdrag till Skolverket att de ger rådgivning angående skolans fysiska miljö och att Skolinspektionen får i uppdrag att granska och utvärdera den fysiska miljön ute och inne.

Boverket borde få ett utökad långsiktigt uppdrag att studera och ge rådgivning kring barnens fysiska livsmiljö, tillsammans med Folkhälsomyndigheten och Movium.

Kunskap om arkitektur och samhällsplanering

Kunskapsnivån om arkitektur och samhällsplanering måste öka i hela samhället, och skolan är en plats där allmänbildningen kan påverkas. Låt ordet ARKITEKTUR komma till heders i stället för att skygga för ett "exklusivt" begrepp. Om arkitektur används i dagligt tal och alla förstår dess djupa innebörd är det ett bra ord för att beskriva såväl livsmiljö som gestaltningens och designens förutsättningar och resultat.

Estetiska ämnen har mer eller mindre försvunnit ur skolan idag. Kulturen behöver kopplas till lärandet och finnas med i lärandemiljön. Vi diskuterade hur utredningen behandlar undervisningen i skolan och skolämnena och konstaterade att teknikämnet och flera andra ämnen inte nämns. Vi vill

understryka att arkitektur och samhällsplanering kan föras in i alla skolämnen och även i alla årskurser. Det finns inga hinder i läroplanerna. Det som hindrar är bristen på kunskap hos lärarna. De har ingen sådan grundutbildning.

Arkitekturprojekt i skolundervisningen är intressant och får relevans om det är på riktigt. Det kan ske i samverkan med t ex kommunen. Då är det också betydelsefullt att ha möjlighet att arbeta fördjupat och ha kontinuitet. Enstaka projekt blir bara en upplevelse utan förankring.

Arkitekturpedagoger

Arkitekturpedagogik har två syften, det ena är *att kommunicera arkitektur*, det andra är *att ge verktyg att delta i demokratiska processer* när det gäller planeringen och byggandet av vår fysiska miljö. Dessa båda syften hänger samman, för att kunna vara medskapande behövs det en förståelse och kunskap om arkitektur. Genom arkitekturpedagogik inspireras barn och unga till ett kritiskt och kreativt sätt att tänka kring arkitektur och miljö. Det handlar om att ge unga verktyg till att upptäcka sin närmiljö och att tolka den för att de i förlängningen ska kunna vara med och påverka.

Arkitekturpedagogiken har utvecklats från att handla om att "lära ut arkitektur", till att barn och unga är med och förbättrar sin närmiljö. Arkitekturpedagogik möjliggör konstruktiva diskussioner om stadsutveckling och erbjuder metoder att arbeta med demokrati i praktiken. Arkitekturpedagogik är att knyta samman kunskapen om barn och deras behov med kunskap om arkitektur och planering. Detta utgör en specifik form av medborgardialog, anpassad för barn och unga. Den som kommunicerar arkitektur i detta syfte är arkitekturpedagog.

Arkitekturpedagogen har någon form av basutbildning inom arkitektur. Deras arbete sker inte sällan i samarbete med andra professioner; museipedagoger, miljöpsykologer, samhällsplanerare och lärare. Vi föreslår att en eventuell ny myndighet samarbetar med Utbildningsdepartementet, i syfte att en formell utbildningsväg eller examina kommer till stånd.

Arkitektur och samhällsplanering behöver komma in som ett ämnesområde som alla barn möter i skolan. Arkitekturpedagoger behövs därför i hela utbildningskedjan; förskola, grundskola, gymnasiet, arkitektutbildningen och lärarutbildningen.

Arkitekturkonsulenter i Göteborg och Västra Götalandsregionen har gemensamt utvecklat arbetet med arkitekturpedagogik och skapat ett nätverk med arkitektur- och designpedagoger. Vi tycker att det är positivt att Gestaltad Livsmiljö uppmärksammar arkitekturkonsulenternas arbete och funktion som ett gott exempel för kommuner och regioner att ta efter.

Alla barn och unga behöver ges möjlighet att lära om arkitektur och delta i samhällsplaneringen. I ett långsiktigt och hållbart perspektiv leder detta till engagemang och kompetens hos framtidens brukare och beställare.

Beställarkompetens och kunskap

Beställarkompetensen måste öka för att barnperspektivet och barns perspektiv ska få genomslag i planeringen. Demokratiska processer tar tid och måste få ta tid.

Öka kunskapen om barnkonventionen och barnrättsperspektivet. Utveckla arbetssätt kopplat till verksamheten. Implementera arbetssätt när man genom-

för sociala konsekvensanalyser och barnkonsekvensanalyser. Någon bör bli ansvarig för resultatet och stå till svars när det inte blir bra.

Myndigheten för gestaltad livsmiljö

Förslaget om en Myndighet för gestaltad livsmiljö diskuterades vid ARKiS nätverksträffar. Vi ser både fördelar och nackdelar.

Å ena sidan ser vi stora fördelar med en myndighet som kan stärka barn och unga och det pedagogiska perspektivet. Vi ser positivt på att myndigheten kan verka i hela Sverige.

Konsulenter för arkitektur, form och design skulle kunna finnas i alla regioner och vissa större kommuner. Konsulenterna i Göteborg och VGR, Västra Götalandsregionen, kan bidra med erfarenheter och kunskap i ett uppbyggande av liknade verksamhet nationellt.

Myndigheten behöver samarbeta med Skolverket för att få in frågorna i utbildningen. Det borde innefatta alla skolämnen. Hållbarhet och demokratiutveckling med livsmiljön som tillämpning, tillsammans med Skolverket och regionala utvecklingscentrum runtom i landet.

Å andra sidan ser vi en föreslagen eventuell avveckling av ArkDes som problematiskt. Vi önskar att få behålla ArkDes även om en ny myndighet skapas, alternativt att ArkDes uppdrag utökas.

ArkDes

Arkitekturpedagogernas verksamhet i ArkDes, har museets utställningar och basutställning som en betydelsefull grundval för sin verksamhet. Samlingarna är vitala som en förutsättning och en källa för den pedagogiska verksamheten.

Våra förslag

- Ge Utbildningsdepartementet och Skolverket i uppdrag att forma utbildning av lärare som kan svara mot samhällets behov av kunniga och informerade medborgare som kan delta i den demokratiska processen kring byggande, bebyggelse, arkitektur och samhällsplanering. Skapa en formell utbildning för arkitekturpedagoger.
- Föreslå att alla kommuner inrättar tjänster som arkitekturkonsulenter för att stötta skolorna.
- Ge Boverket i uppdrag att bevaka barns livsmiljö och barns delaktighet i planering. Öka och fördjupa det ansvar i frågan som Boverket redan har i samverkan med Folkhälsomyndigheten och Movium.
- Ge Skolverket i uppdrag att tillsammans med Boverket arbeta fram riktlinjer för barns livsmiljö i skolan. En handledning eller vägledning för skolbyggande.
- Ge Skolinspektionen i uppdrag att aktivt bevaka och utvärdera skolans fysiska miljö.
- Den nya myndigheten borde ha ett uppdrag att ta till vara den forskning som finns inom området, föra ut den och bevaka att den används.
- Forskningsråden bör få i uppdrag att finansiera och initiera forskning om arkitekturpedagogik och metoder för barns delaktighet.

- Forskningsråden bör få i uppdrag att finansiera och initiera forskning om barns livsmiljö, den fysiska miljön och planeringsfrågor som t.ex. barnkonsekvensanalys.
- Behåll ArkDes med samlingar, basutställning, utställningar och arkitekturpedagogisk verksamhet.

Barn och ungas möjlighet till delaktighet, inflytande och medskapande i planeringsprocesser är en viktig fråga. Flera av ARKiS medlemmar och ARKiS-nätverkets medlemmar arbetar aktivt med sådana frågor. Vi besitter gemensamt expertis inom detta område. Vi hoppas att vår expertis kommer att tas tillvara i den eventuella nya myndigheten.

Med vänlig hälsning

Sveriges Arkitekter

Tobias Olsson
Förbundsdirektör

Suzanne de Laval
Ordförande i ARKiS